

népi avantgárdot tudtam kevercelni, azt láttam,
hogy vége a hatvanas éveknek, s valaki leereszti
a hallgatás gondolatjelének kozmikus sorompóját,
s ugyanazon a mondaton belül bár, mégis valami
teljesen mást kezd. Ez volt Oravecz Imre.
Ő is besorakozott hát a platzra, amelyen
féltekenységem ordította az appel!-t. S a nevezettek
ilyenformán először talán éppen bennem
sorakoztak föl nemzedékként. Fontolgattam is erősen,
hogy új kritikai iskolát alapítok, s elnevezem mondjuk
„jalousionizmusnak”, de nem lett belőle semmi,
mert a feledés guanója a hatvanas évek legvégén
már nemcsak a strukturalizmusra hullott,
perdült belőle Robbe-Grillet-re is itt-ott,
s nem lett volna helyes az irodalmi csecsemőt
egy avuló szóval megnevezni.
Elégtétel számomra viszont, hogy egykori virtuális
jalousionistáim híre-neve a hatvanas évekkel
távolról sem múlt el, sőt gloriolájukban
mintha éppen most fénylene föl úgy istenigazában a fémgőz.

Egy keserű homéroszi kacaj kíséretében azonban
kénytelen vagyok e „jalousionistákat” arra is emlékeztetni,
hogy minden nemzedék az *Isten igazába* való távoztában
szokta önmaga méreteit robbanásszerűen telenőni.

Gáspár B. Árpád

PIKPIRIK

Az egérke szalad körbe-körbe, egyenletes iramban, mintha szürke bundával borított gép volna. Filigrán orra az üvegburát súrolja. Órák óta szalad a konyha vaságya mellett egy széken. Ő már nem bírja nézni, belefáradt, le szeretné hunyni forró, súlyos szemhéját. Szédül, a feje kóvályog, keze, lába a láz gyengeségének pangó vizén lebeg. Már nem akar mást, csak behunyni a szemét, elmerülni az érzéketlenség mélységeibe, nem látni semmit, semmit. Az egér karikázik körbe-körbe, teste hozzásimul a bura hajlatához, és gyors körözése megkettőződik az ő lázas valójában. Olyan lesz ő is, mint a bura üvege, átlátszó, az egér benne cikázik örült iramban, és a reája eső fény szemét szűrve megcsillan szürke bundáján, rugalmas hátán, a pirinyó körmökön, amelyek tehetetlenül lecsúsznak a bura faláról. Aztán nekimegy a semmi falának. Fel akar kapaszkodni rá. Visszaesik, szaltót vet, s kétségbeesetten folytatja keringését. Vékony

farkával kormányoz, aprócska fülét hátrasunyja, s megnyúlt pofája a fájdalom grimaszában viczorodik. Megáll hirtelen, liheg, aztán cselet vet. Felugrik, megperdül saját tengelye körül, és vinnogó cincogással iramodik ellenkező irányba. Az erőlködéstől kilátszanak fehér fogacskái, és vékonyan pödört szemcséket potyogtat maga után a bura alá csúsztatott régi könyvfedélre. Olyan gyorsan fut, hogy ő csak egy sötét csíkot lát az üveg alján, és ettől újabb fájdalom nyilall a szemébe. Nem tudja lehunyni a szemét, valami arra kényszeríti, hogy erőlködve nagyobbra nyissa, mindent lásson. A félelem rettegésének ébersége nehezedik rá.

Az a bura egy karnyújtásnyira van az ágyától. Ez a távolság hol megnyúlik alagútszerűen, hol egy nagyító lencséje kerül közéjük, és ő a táguló, szűkülő tér rabságában tehetetlenségre van kárhoztatva. Erélyes mozdulattal le kellene sepernie a székről azt a burát. Benne él parancsolón ez a mozdulat, de a karja nem engedelmeskedik, nem az övé, akárcsak a feje, amelyik forró kemenceként hever az érdes huzatú díszpárnán. Szélesre peckelt szemmel figyeli a küzdelmet, az átlátszó, érthetetlen csapdát, a hiábavaló erőlködést, olyan józanul és mindent látón, hogy könnyörögni kezd mozdulatlan ajakkal. A csapdához, az egérhez, amint meg-megvillan hátán a fény, mint az a szigony a bátyja kezében, amikor a saját mellének szegezte.

Ne, ne! – ordítaná, de a bátyja megvetőn kacag, az egérke meg cikázik körbe-körbe, és ő nem tudja megállítani. Talán már nem is az egér, hanem a bátyja szavai kerin-genek a bura alatt: becsináltál, te nyavalyás, mars haza, bőgomasina, mars haza! És az a léc, végében a bevert, borotvaéles, szakállasra reszelt szegekkel belemélyed bátyja húsába. A bot végét nekitámasztja a fészker falának, és ördögi kacagással beledől. Piros cseppek serkednek ki bőrén. Diadalmasan mutatja a többieknek.

Ne, ne! – ordítja ő eleven idegeket tépő némasággal, és érzi orrában a fészker korhadó gerendáinak szagát, az áttüzesedett bádogtető melegét. A bátyja parancsára elgáncsolják. Négykézláb botorkál, orrával túrja a fészker szemetét, és hárman rávetik magukat, hogy művészi tetoválásba kezdjenek a szigony hegyével. A fájdalom eleven tűzkigyói nem a bőrén sziszegnek, a laposra kalapált, élesre reszelt szegek még hozzá sem értek, hanem a mélyből törnek elő, szívében, agyában fészkelnek, onnan nyúlik ki hosszú lángnyelvük, hogy nyársukra tűzzék.

A láz forrósága hirtelen megsűrűsödik. Összenyomja testét, gúzsba köti. Alatta meg süllyedni kezd a párna, az ágy, megindul egy meredeken, s már fejjel lefelé zuhan. Aztán megakad valamiben. Mint egy tollpihe lebeg ködös eszméletének tehetetlenségében. Pedig ő zuhanni akar. Megadón, elszántan, a szakadék mélyére, a mindent elnyelő ködbe. Ott lent megszabadul mindentől, nem kényszeríti rá többé hatalmát a felforrósodott emlékezet, amelyik ördögi gyorsasággal kavarja kártyalapjait. Zuhanni akar, de amikor már-már lecsúszik azon a meredeken, és elszakad mindentől, akkor hozzáér valami semmiség, és a felszínre löki. Magához rántja az egér, az üvegbura, és kezdődik minden előlről: mindent lát, egyszerre és mindent. Metsző élességű körvonalakokkal kilépnek a háttér szűrkeségéből, tekintetének képernyőjére tapadnak a zsarnoki lét vakító bizonyosságaként. A szeme egyre tágul, különválnak láztól gyötört testétől, és mindent befogad, semmitől sem tud elszakadni. Hiába kúsznak feléje a láz zavaros, dagadó hullámai, hiába akaszkodik beléje az erőtlenség ólomsúlya. A szeme elválik tőle, egyre nő, hogy mindent lásson, hogy egyetlen mozdulatát se veszítse el a menekülő egérnek.

Nézik egymást. Egy kör, egy pillantás. Éles, átható pillantás lövell feléje azokból az apró gyöngyszemekből, és látja az egyenes szálú, remegű bajuszt, a csontváz reményét,

hogy még egy kör, csak még egy, és rést talál a csapdán, és megszűnik a gonosz varázslat, hisz nincs fal, a semmiről penderül vissza, a semmi tartja fogva. Addig kell szaladnia, amíg megtalálja a kiutat, mert itt van valahol a közelben. Még egy lépés, még kettő, és rálel, lerázza magáról a ravaszul kalitkává sodort semmit. Egyetlen mozdulattal meg lehetne változtatni mindent, új rendet teremteni bent és kint, csak szabadulna a szeme elé tolokodó képektől, a világ zsarnoki dolgaitól, amelyek a gyengeség és a tehetetlenség bilincseit csatolják karjára, lábára. Ettől a lehetőségtől éles fájdalom szúr a halántékába. Fázni kezd, reszket, és összekucorodik a kabát alatt. Felhúzza térdét, kezét bedugja combja közé, hogy ellenálljon a vacogásnak. Húzza, nyújtja a kabátot, hogy minden részét beborítsa az a kedves, agyonhordott kabát, a vacok melege, amelyik hüsebben simogat minden ápoló tenyérnél. Két domború matrógomb fityeg a kabáton. Aranyozásuk megkopott, kikandikál alóla a szürke bádóg. Ez a kettő maradt meg a négyből. A legfelsőt, amikor leszakadt, betette a kabát zsebébe. Jól emlékszik erre a mozdulatra. Aztán nem találta. Pedig az a gomb mindennap kísértette. Határozottan emlékezett, hogy ott van, oda tette. Benyúlt érte, módszeresen kereste. Először a zseb egyik sarkában, majd a másikban, majd megrázta a zsebet, hát-ha elhújt valahová. Mutatóujjával lyuk után kutatott, és számtalanszor kifordította zsebét, kirázta belőle a tökmag, a rozsdás szegkek porát, de hiába, a gomb csak nem akart előkerülni. A másik hiányzó gombra nem is mert gondolni. Eljátszotta. Letépte, és odadobta a hitvány, fületlen gombok közé. Meg akarta mutatni, hogy van mersze, ő is tud rosszat cselekedni. Bátyja várakozó, gúnyos mosollyal nézett rá. Reszkető kézzel csavarta a fényes matrógombot, s közben lelkileg megsemmisült. Nem is lelkifurdalás volt az. Ha elevenen nyúzzák, akkor is kevésbé fájt volna. Elszállt minden ereje, kiszökött belőle a piros élet, és körötte magasra csaptak a szégyen, az erkölcsi megsemmisülés lángjai. Tartotta a gombot, dobásra lendítette vézna karját, és mindennél biztosabban tudta, hogy élére esik, nagy vargabetűt rajzol a lábak, tenyerek döngölte placcon, és messze gurul a lyuktól. Elveszíti, elveszíti. Általános hahota fogadta teljesítményét. A bátyja rá se hederített, számára megszűnt létezni. Rendelkezett, ordított, bírói szigorral figyelte a pöccintő ujjakat, és fenyegetően ráförmedt a túl szemtelenül babonázókra. Pikpirik, ordították ezek a bűvös szót, és körmükkel vonalat húztak a levegőben a gomb elé. Amikor rá került a pöccintés sora, kórusban ordították, hogy pikpirik, és nem a levegőbe, hanem a földbe karcolták a varázsvonalat, és ő hiába nézett könyörgőn a bátyjára, az nem csinált rendet, nem akarta észrevenni az igazságtalanságot. Remegő ajakkal, kapkodva letörölte a vonalakat, de abban a minutában, amikor pöccinteni akart, újból meghúzták. Ő hadonászott, sírva tolta félre a pikpirikező kezeket, a fekete körmöket. Aztán félrelökték őt, s a következő ujjongva fújta, döngölte simára a gomb útját. Benne a megalázás, a tehetetlenség szomorú muzsikája pengett. Meleg vízzel tele kád nyelte el, s egész lényét magához vonta a simogató, fedtetető ölelés.

Ehhez a lelki göböket viaszként lágyító nagy kádhoz akar menekülni a hidegrázás elől. Sírni akar, hangtalanul, bőven áradó, forró könnyekkel, de az eger megáll, reszkető lábbal, lihegve rábámul. Ettől a láz újabb, széles sodrású örvénylésbe kezd, végignyalja tüzes nyelvével. Menekülni kell. Biztatja az egeret, hogy tovább, tovább, nem szabad megállni, mert egy erős, fekete köröm meghúzza az akadályt, pikpiriket mond, s akkor vége, örökre vége. Ne engedd, hogy meghúzzák, ne engedd, suttogja valahonnan az örvény közepéről, amelyik húzza le őt a kegyetlen emlékek szédületébe. Most ő üldözi az egeret. Farkaskutya lett. Pali tartja a porázt, és uszítja őt, veri a poráz

végével, és ő nem akar csalódást okozni. Olyan igazi rendőrkutya lesz, mint a zabolás szájú Gyula. Hason csúszik, szimatot fog, ugrik, vészes morgással veti magát a menekülőre. Fogai csattognak, a szája habzik, és leteperi, a torkát keresi. Szét akarja tépni Ninát, aki ott, a burában fut, visít, csont és bőr karja a levegőben kalimpál, és tízfusz nyírta lüke feje valahová fel, a semmibe mered. Szét akarja szakítani a szégyenét, a megpróbáltatását, ami általános röhejnek tette ki. Betegsége előtt Ninával mentek az iskolába és jöttek haza, és Nina vadmacskaként megvédte őt a többiektől. Szederfekete szeme volt, tejfehér arcán rózsapírral, és fekete haját fehér masni fogta össze, amelyik minden mozdulatára meg-meglibbent, akár egy szél kapdosta virágszirom. Minden reggel fél nyolckor beállított hozzájuk, megállt az ajtóban, és összeszorított szájjal, dacos szótlanúsággal nézte, hogyan öltözteti őt az anyja. Nina hitt az ő nem létező erejében, okosságában, hibátlan gömbölyűséggel kerekedő sorsában. Szemében ő volt a kiválasztott, akinek minden cselekedete az édes lét mezét ölti magára. Kettőjük között a legegyszerűbb szavak is mézbe és mákba pörkölődtek, váltak lelkiük inycsiklandozó csemegéjévé. Aztán a betegsége után Nina újból megjelent az ajtójukban reggel fél nyolckor csonttá-bőrré fogyva, tar, nyárfalevelként rezgő fejével. És nézett rá, és akart valamit tőle. Ettől felforrnt benne a tiltakozás. Mit akar tőle? Mit akarnak tőle a felnőttek? Meg az a hang a szívében? Ő nem bírja ki ezt a feszítést, próbatételt. El akart bújni saját magától, attól a valamitől, ami felsőbb parancsként ránehezedett. De a csapda közepében van, és ez a csapda nem engedi, hogy olyan legyen, mint a többiek. Mázsás kövek hengeredtek rá, hogy ne tudjon szaladni, kiáltani, lélegzeni. Milyen jó farkaskutyának lenni. Harapni, ugrani, senkitől sem félni, és leteperni a gyengét, mert nevetséges, mert utálatos. Jólestek a rúgások is, amivel Pali észre akarta téríteni, mert valódi kutya volt, jobb, mint a zabolás szájú Gyula.

Káprázott egyet a szeme. A burában valaki ül. Az ijedség belemarkolt a szívébe. Nem akarja látni, a fal felé akar fordulni, a fálvédő barna, nagy szarvasaihoz menekülni. Zöld erdő szélén állnak, magasra emelt, agancsos, büszke fejjel. Órákon át tudta nézni őket, képzelete magába szívta a létükből áradó regék mesebeli foszlányait. De a burában ül valaki, vigyorogva nézi őt. Kápráru, az őrmester. Lába között a szuronyos puska, és röhög, és húzza lábára apja új bakancsát. Az apja megszegyenítve, sápadtan áll a falnál, mezítláb. Kápráru meg feléje dőfköd szuronyos puskájával, és röhögve ismételteti: haza neked nincs, én lenni itt haza. Kápráru nézi őt azzal a gonosz tekintetű, mindent látó szemével, és a kapcáját odadobja az anyja elé: mosni ki!

Csak ne fázna, ne járná át csontja velejéig a reszketés. Lefoszlik róla az idő elszáradt, vékony héjként, és ő csupaszon didereg a semmiben, a tegnapi, a mában, a jövőben. Milyen jó lenne belekapaszkodni akármibe, erősen megragadni, hogy visszakerüljön a partra. A konyha jól ismert, zöld vaságyába, a szarvasokba, a kék csempés sparba. A spar rézgombjai sárgán világítanak, és hívják, hogy üljön le elébük a kisszékre, és indítsa a mozdonyt. Sziszegve kiereszti a gőzt, lendül a hajtókar, füttyül, dübörög a szerelvény.

Meg se tud mozdulni. Nagyon messzi van mindentől, messzibb, mint a csillagok. Csak azt a fél diót látja közletről a bura közepén. A bele tejfehér, érdekes rajzú, akár a hasuknak összenőtt sziámi ikrek. Az egérke nem rágcsálja. Hegyes orrát az üveghez nyomva bámult valamit. Azt az idegen, szögletes sapkájú tisztet nézi, a szüleit, Kaufman bácsit, Nina apját, amint ott állanak némán, furcsa szemmel az ablaknál, és bámulják az állomás peronját ellepő lengyel katonákat, a fegyverteleneket, a menekü-

lőket, és túl rajtuk valami mást, amitől megváltozik az arcuk: lapos, falon függő fényképpé válnak.

Nem akarja látni őket. Menekülnie kell. Mindjárt villan egy fekete köröm, és meghúzza az ördögi vonalat, és akkor késő lesz, minden hiábavalóvá válik. Fuss, fuss – suttogja az egérnek, suttogja már órák hosszat, suttogja, amióta él, most már tudja ezt, amióta él és élni fog. A láz örvénye pedig mozdul lustán, mint egy kopasz nyakú, kampós csőrű madár. Felette kering. Ő süllyed a mélybe, egyre távolodik egy szűkülő alagút másik vége felé. Semmi mást nem akar, mint behunyni a szemét, összekucorodva a kabát alatt, ravaszkodva, hogy észre se vegyék, lecsukni forró szemhéját, s akkor jó lesz, akkor örökre elszakad a szemet, lelket perzselő zsarnoki képektől, a világ mohón sarjadó, vadul ágabogazó fájától. Csak ezt akarja. Elszakadni, észrevétlenül alácsúszni a mindent elsimító, rezzenetlen felületű semmibe.

KIÜTÉS

Az iskola udvarán történt. A magas palánkkerítés, a deszkából ácsolt, csőtől megfeketedett WC és az egyemeletes iskolaépület határolta sivár térségen. Ez az udvar hol pilledt álmosággal várta őt a tűző napon, hol az alacsonyan szálló felhők komorságával, amelyek a magas hegyek mögül gördültek alá, hogy a mellére telepedjenek, és a levegő vékonyan, el-elakadozva szivárogon beléje.

Az udvar közepén zászlórúd emelkedett. Karcsú fája magas volt, és ők minden reggel, négyzögben felsorakozva körülállták, hogy az igazgató dörgő hangú vezényszavai után, merev tisztelgés közepette felkússzon rá a háromszínű selyemzászló. A féllábú, hadirokkant pedellus fújta recsegő trombitáján a himnuszt, pálinkától lilásvörös arca majd szétrepedt, s az igazgató előreugró álla, fehérét villogtató szeme olyan fenyegetővé vált, mintha nyomban le akarná harapni az ősi ellenség fejét. Ő kezét a combjához szorítva, hátraszegett fejjel nézte a pózna csúcsát, a csattogva lengő zászlót, s az megindult lassan az udvarral együtt, úszott a fehér felhők pettyezte égbolt alatt. És az ő lába alatt is bizonytalanná vált az udvar, akár egy hajó, amelyik szembefordulva a hullámokkal kiért a nyílt tengerre. Érezte a mindent hátára emelő óceán félelmetes nagyságát, az elmaradt partok ijesztő távolságát. Szívét szorongatta a mélység és a magasság, és szédüléssel küszködve erősen becsukta ilyenkor a szemét. A gyöngesség megalázó érzésével félrehúzódott a többiektől, akik orrukat piszkálták, gombokat, érmekeket cserélgettek nagy titokban, vagy bakancsuk sarkával gödröt kapartak a letaposott udvar földjébe, mint türelmetlen, acélos inú csikók. Az ő fejében egymásba tekeröző, felismerhetetlen gondolatok kuszázódtak, és nem értett semmit, csak félt, mert úgy érezte, hogy egy nagyon vékony fal választja el a feléje nyúló fenyegető világtól. Talán ezért is tanult a többieknél szorgalmasabban. Nagy figyelemmel igyekezett követni tudóbajos tanítójuk halk szavait, mintha a tudomány legegyszerűbb kockáiból kirakott hídon akarna átjutni egy napfényesebb, szelidebb túlsó partra.

Aztán egy nap megpillantotta azt a másikat. Új fiú volt. Addig sosem látta. A sor szélén állt, bizonytalanul, mint aki nem tudja, hogy joga van-e ott állnia. Elrévedő, közönyös tekintete elárulta, hogy nem tartozik senkihez. Kerülte a többiek pillantását, attól félt, hogy észreveszik. Félelme, szomorúsága ott sápadt az arcán. A sötét fátyolként ráboruló szomorúságtól az arca megnyúlt, vékony lett, a homloka meg furcsán kidudorodott. Egész lénye elárulta az idegent, még a ruhája is, nem szólva a beszédéről, amitől az igazgató arcára mindannyiszor fenyegető árnyék borult, a fiúk meg jókedvűen nyerítettek. De az ő figyelmét nem is ez ragadta meg. Hanem a feje. Tökéletes uborkakoponyája volt. Még hozzá nullás géppel kopaszra nyírva, és hátul jókora csontkonttyal. Olyan silány, félresikerült alkotás volt, hogy neki a megdöbbenéstől elállt a lélegzete. Fájdalom és tiltakozás hasított a szívébe, és eszelős menekülési vágy. Minél messzebb, minél távolabb akart lenni attól a koponyától, hogy ne lássa véletlenül sem, mert borzalmas, jóvátehetetlen dolog következik be. Érezte, hogy most, most bekövetkezik, hogy már szorítja a mellét, nem tud tőle lélegzeni, és kíméletlen, durva marokkal lelkének közepébe nyúl, hogy kitépje onnan azt, ami nélkül ő megszűnik ő lenni. Behunyta a szemét, majd kinyitotta, fohászodott az Istenhez, hogy tüntesse el a kísértést, szabadítsa meg a próbatételtől. De hiába. Az az idegen fiú, az az uborkakoponya nem akart eltűnni a szeme elől. Vad rémület kerítette hatalmába. Menekült. Le akarta rázni magáról a beléje csimpaszkodó rémséget. Átfutott az udvar túlsó oldalára, vagy felrohant a keskeny, kopott lépcsőkön a hűvös emeleti folyosóra, bár szünetben ez szigorúan tilos volt, és egy ablak mögött lapulva kilesett. A lidérces káprázat azonban nem foszlott szét. Az az új fiú ott volt a WC mellett vagy a palánkhoz lapulva, és pontosan arra az ablakra nézett, amelyik mögül ő kukucskált. Erre ő felsikoltott, és bemenekült az üres osztályba, a megfakult térképekkel, légyiszkos királyok képeivel meg állatok, növények szemléltető rajzaival teleaggatott négy fal közé. Rosszul volt. Az utálat hányingerével küszködött, azzal, ami rá akart kúszni nyálkás, undorító valamiként. Vacogott, igyekezett minél szorosabbra zárni a szemét, hogy ne lássa azt, ami föléje tornyosul. Érezte súlyát, ocsmányságát. Az uborkafejű meg elálta a menekülts útját, hozzá akart dörgölözni nyomorúságával. Padjára borulva, könnyáztatta arccal vergődött, összefüggéstelen szavakat motyogott, és erősen szorította az összefaragott, telefirkált fát, mintha valaki fel akarná emelni, kiszakítani a helyéről. És hallotta a gúnykacagást is. Mert megfogták, tetten érték. Ez nem igaz, ez lehetetlen, hadarta behunyt szemmel, és megpróbálta összefogni gyöngé valóját, hogy hajszálnyi rést sem hagyva védekezzen a szörnyűség ellen. Szembe találta magát valamivel, amit nem volt szabad megértenie. Nem, nem, nem, hadarta kétségbeesetten, de érezte, hogy az elpatant füzérről egymás után és egyre gyorsabban gurulnak le életének gyöngyszemei, és hiába kap utánuk, a semmit markolja, a szívárványfényű gyöngyfűzérnek híre-hamva sem marad.

Néhány napra volt szüksége ahhoz, hogy a zűrzavar köde felszálljon lelkéről. Mögüle felragyogott a megvetés izzó, aranykorongú napja. Ez a nap megmutatta neki az ő addig sosem érzett, de most annál tömörebb valósággal megmutatózó értékét, öntudatának csúcseit, amelyek az elhivatottság széljárta, oxigéndús régióiban fénylettek. Azt a mérhetetlen különbséget, amely nemcsak elválasztotta őt attól a két lábon járó csimpánztól, hanem ugyanakkor meg is húzta az ő útját, feladatát, kitarva a gyűlölet sasszárnyait. Megvakult a gyűlölet napjától, megrészegett sugarainak tombolásától. Minden árnyékot, kételyt megsemmisített aranyözönével. Új világ tárult ki előtte, édes fiaként befogadta. Férfias érzelmek csúcspontja volt ez a gyűlölet, szent hevület, amitől

egyénsége, akár egy varázsszessző érintésétől, kiteljesedett, levetette magáról a korlátokat, a gyöngeség tarka cafatjait.

Először az udvaron ütötte meg az uborkafejűt. Beállt fogócskázni csak azért, hogy elszaladhasson mellette, és hátulról lesújtott a nyakára. Egy könyvben látta ezt az ütést. A tarkóját akarta eltalálni tenyere élével. De gyámoltalanul csinálta, az ütés inkább annak a hátát érte, és véletlennek is tekinthették. Másnap sokkal határozottabban cselekedett. Az uborkafejű majdnem elvágódott az ütéstől. Rettentő mulatságosan fél térdre ereszkedett, mint aki imádkozni akar, és bamba csodálkozással körülnézett. Egyszerre tízen is elébe ugrottak, és mellüket verve, hencegve kiabálták: én voltam, én voltam. S közben őt eldugták a hátuk mögé. Csodálatos érzés volt ez az összetartozás, az egy csapásra kikovácsolódott barátság szilaj csókja. Benne lánggra lobbant az egészségesek, a bátrak együvé tartozásának nagy öröme. Himnusz volt. Forró, zengő szálak fűzték a többiekhez, és azokat hozzá. Egyszerre dobbant a szívük, harsant ugyanaz a szó az ajkukról, a válluk összeért, és egymás arcába csapott felhevült lelkük melege. Összeölelkezve, ujjongva, értelmetlen szavakból ütemes indulót kovácsolva járták keresztül-kasul az udvart. Nem is az udvart. Inkább egy tágas, fényes térséget, ahol minden lépés a hőstettek küszöbén dobban. Ott suhogott körülöttük a férfias cselekedetek szele. Belekapott a hajukba, feltépte mellükön az inget, és a tengerek vijjogó dalával csiklandozta dobhártyájukat. Szétugrasztották az előttük lábatlankodó apróság siserahadát, a bávatag késlekedőket egy-egy jól irányzott rúgással megtanították röpdülni, elgáncsolták, megcibálták a hajukat, magasba dobálták sapkájukat, és kacagtak, rikoltoztak, felkavarták az egész iskola rendjét.

A dicsőség, az elismerés kötelez. És alkalom kínálkozott. Ott, a zászlórúdnál. Amikor a *diri* nyakán kidagadtak az erek, ajkán felhangzottak a szent szavak, és szólt a trombita. A zászlófelvonás áhítatos pillanatai süketséget, vakságot borítottak a többiekre. Ezt használta ki. Odalopózott az uborkafejű mögé, és nagy lendülettel, mesterien seggbe rúgta. Az eredménytől még ő is elképedt. Az kirepült a sorból, és hadonászva, kapálózva, mintha följebb akarna kecmeregni egy láthatatlan létrán, odaszállt az igazgatóhoz. A lába előtt ért földet. Nyekkent is hozzá, és a feneké nevetséges, fura módon az égnek állt, az orra meg beletűrt a kavicsos, szemetes földbe.

A folyamatos fegyelmezés eksztázisában élő *diri* nem veszítette el a fejét. Rácsapott, mint egy szirti sas, felemelte a gallérjánál a korcs kölyköt, és lovaglópálcája működni kezdett. Jó magasról csapott le. A nádvesző füttyült, süvített, aztán tompán csattant. Az uborkafejű arca hamuszürkévé vált, s rövidnadrágja alól vékony patakban folydogált a fájdalom csapolta vizelete.

Ő magánkívül volt a sikertől. Ujjongva követte a teljes erejéből dolgozó kéz hátralendülését, felgyorsuló zuhanását, a vonaglást, a száraz földön keletkező sötét foltot. Megfeledkezett minden óvatosságról. Előrefurakodott, és ugrándozva, mint egy győzelmi táncot járó vadember, a bot hatósugarába került. Az első ütések nem is érezte. A fején koppantak, meg csontos, vékony kezén. Tovább táncolt, és csak a gyűlölt ellenséget látta. A bot, az igazgató előreugró álla, egy darabból faragott arca most már feléje fordult. A halotti csend térítette magához. Társai tátott szájjal nézték a dolgok váratlan alakulását. És valamennyien megrándultak a forgácsá töredezett pálca örült cséphadarásától. Koppant, reccsent a bőrén, a csontján, sziszegett a levegőben, és egyre zuhogott, ütést ütésre mért, véres hurkákat hagyva a testén. Épp idejében ocsúdott fel ahhoz, hogy kicsússzék a lihegő, habzó szájú igazgató kezéből. Az eldobta haszná-

hatalanná töredezett pálcáját, és a gallérja után kapott. Társai felszabadult, lelken-dező örömeire „bent a bárány, kint a farkast” játszott rettegett tanítómesterével.

Boldog volt. Mint akit elkényeztetett a kegyes sors. Piros, kék hurkák dagadtak a fején, egész testén, lelkében meg egy nagy, sikeres próbatétel kincsesládája púposo-dott, a közösségben elfoglalt helyének aranyfedezete. Egyéniség lett. A verés és ami azelőtt történt, ami olyan váratlan fordulattal megváltoztatta életét, mindez megtisz-tította az érzelmek, gondolatok salakjától, és mindent örömtelien egyszerűvé tett. Úgy érezte, hogy az igazgató kitüntette őt. Fegyelmezett, katonás bizalommal nézett rá, s már nem kerülte, már nem félt tőle. Igyekezett attól a naptól kiérdemelni figyelmét, elismerését. Olyasmi kerítette hatalmába, ami messze meghaladta gyereklelkének ha-tárait, alkalmassá akarta tenni az idő méhében megfogant feladatok teljesítésére. Meg-változott a tekintete, a hangja, penészorcája kivirult, mellét kidüllesztette, és szülei örömkönnyeiktől fátyolos szemmel simogatták nekilendülő, az életben erősen megka-paszzkodott fiukat. Társai meg felnéztek rá.

Kis nyilakat fabrikált. Hegyükbe gombostűt erősített, végükbe kormánytollút. Őt lépésről is eltalálta velük az uborkafejű ülepét. Az felsívított, mint egy malac, odaka-pott, ki akarta tépni azt a szűrő valamit, de annak érintésétől újabb fájdalom hasított bele, és ettől megkergülve, bégető birkaként nekiiramodott az udvarnak kackiásan lebegő tollú farkával. Nyomában ott loholt üvöltve az egész iskola. A tanítók ijedten csapták ki az ablakokat, és megrökönyödve nézték az üvöltő farkát, a menekülő nyulat, a port, a piszkot, a felismerhetetlenségig torzult arcokat.

Az igazgató behívatta az uborkafejű apját, és közölte vele, félig hátat fordítva neki, hogy legajánlatosabb volna kivenni az iskolából a fiát, mert megzavarja a rendet. ide-gen testként egy közösség harmóniáját.

De az uborkafejű másnap is megjelent az iskolában. Vízfejével reménykedhetett valamiben. Őt felbőszítette hülye konoksága. Ragaszkodik hozzájuk, nézi őket, sőt mintha még csodálná is birkózásaikat, „adj, király, katonát” játékkukat. Mit akar? Nem értette. Őrjöngött a látásától, a gondolattól, hogy létezik. Pusztá kézzel meg tudta vol-na fojtani.

Egyszer beszorította az uborkafejűt az udvar sarkába. A többiek előrengedték őt. Egészen közel ment hozzá. Felszólította, hogy többé ne kerüljön a szemük elé, mert ő kinyiffantja. – Dögölj meg, bújj a föld alá, vissza az anyádba, te hazátlan, ocsmány féreg! Érted? Érted? – És hogy megmutassa szavainak, szándékának komolyságát, elő-vette bugylibicskáját, kinyitotta. Eleset kattant a rugója, megvillant széles pengéje. A kör egy lépéssel tágabb lett. Az arcokon nem az ijedség, hanem a nagy történések lárvakérge feszült, mint őskori áldozat bemutatásakor. Az uborkafejű tehetetlenül, a birkák kiguvadt, nedves szemével és megadásával várta sorsának beteljesedését. Ő er-re eldobta a kést, és szembeköpte.

Másnap a folyócska zsindefyfedeles fahídján nyitott kisautó gördült át. Feketére lak-kozott teste csillogott a napfényben, és könnyed rugózással gurult a rossz úton, ka-nyarodott a szűk utcákban, hogy beforduljon az iskola udvarára. Mint a felzavart, pa-tás lábú állatok rohantak feléje. Hangos zsvajgással, egymást taszigálva körülvették. Délceg termetű, szöke idegenek szálltak ki belőle. Bőrtokkal, rézcsatos táskákkal vol-tak felszerelve. Az igazgatót keresték.

Félóra múlva felsorakoztatták az egész iskolát az udvaron, és kipirult arcú igazga-tójuk közölte velük és a vendégekkel, hogy nagy örömeire szolgál a mai nap, mert bebizonyíthatják, hogy itt, az isten háta mögött is tudatában vannak a nemzet előtt

álló világtörténelmi feladatnak, és ők méltó utódai a dicső ősöknek, akiket ő nem mulasztott el nap mint nap feleleveníteni a nagy tettekre termett ifjúságnak. Nem fajzotak el, s a poraiból feltámadt birodalom számíthat rájuk.

Libasorba rendezték őket a zászlórúd tövében felállított asztalka előtt, és ők rendre odaléptek a fehér köpenybe bújt tudósokhoz, akik bonyolult méréseket végeztek a fejükön. Megilletődve figyelték mozdulataikat, próbálták elkapni szavaikat, a nagy körzöre hasonlító műszerek munkájának értelmét. A vizsgálaton túlesetteket külön csoportokba sorakoztatták, és kezükbe kartonlapocskát nyomtak. A csizmáját csapkodó, izgatottan sürgő-forgó *diri* arca igazította el őket ennek a játéknak az értelmében, s a mozdulatai, melyeket jobban ismertek, mint a távirászkok a morzejeleket. Felfogták a csoportok értékrendjét. És minden kétségüket eloszlatta az, amikor az uborkafejű koponyáját hárman kezdték vizsgálni, mérni, egymásnak mutogatva, leplezetlen undorral, aztán elnézve felette, mintha megszűnt volna létezni, távolabb küldték, vagy tíz lépésre, oda, ahol senki sem állt. Kartonlapot sem kapott. Tartotta a kezét, de senki nem hederített rá. Az igazgató idegesen verdeste a csizmáját, és kényelmetlen csend lett néhány percre. Munkájuk fonalát is elvesztették a szőke tudósok. Akaratosan feltartott álluk jelezte, hogy messze néznek az időben, valamit látnak, várnak.

Ő zendített először gúnyos hahotára. A hetedik mennyországban érezte magát. Ujjal mutogatott az uborkafejűre, a nyelvét nyújtotta, csúfolódó mozdulatokat tett, és az ajkán szikráztak a gúnyos szavak. Hangosan csinálta, önfeledten és rátermetten. Az igazgató ráhunyorított a szőke tudósokra, és félig elfordulva mosolygott. Mindenki az uborkafejűt nézte. Ő lehajolt egy néma parancsnak engedelmeskedve. Kerek, lapos követ keresett. Érezte inkább, mint látta, hogy vele együtt többen is lehajolnak. Füle zúgott, szíve erősen dobogott, és nem is tudta pontosan, hogy mit akar tenni.

Ekkor meglökték hátulról. Többen is szóltak, hogy ő következik. Várják az asztalnál. Magához tért. Kidüllesztett mellettel, magabiztos léptekkel elindult. Látta magát, és elégedett volt. Mintha álmában történe az egész. Mindenki feléje fordul, és csodálja. Vigyázzba vágta magát a szőke idegenek előtt, lekapta sapkáját, és egyenesen a szemükbe nézett. Még mosolygott is rájuk, mint aki előleget kapott az elismerésükből, elragadtatásukból, és szeme sarkából megsemmisítő pillantást vetett az uborkafejűre, aki kicsire zsugorodott és sírt. Az uborkafejűt kitaszították, mindenki láthatja, tudomásul kellett vennie neki is. Magába akarta szívni, jól akart lakni ezzel a gyönyörűséggel, elégtétellel. Egy dob pergett a szíve helyén. Halkan, de élesen és egyre szaporábban. Majd megpattant testében, lelkében a boldog felajzottságtól. Megszabadul az uborkafejűtől, szörnyű álmától.

Állt feszes vigyázzban, sapkáját a nadrágjához szorítva, itta magába a leszámolás pergő dobszavát, és látta magát zárt, gyönyörű oszlopban vonulva a kiválasztottak élén. Elkapta a türelmetlenség. Már olyan régen áll a szőke tudósok előtt. Indulni akart az őt megillető helyre, a kiválasztottak csoportjához. Elindult. Öt lépés az egész. Az álmom, a képzelet vattájába süppedt a lába. Erőlködni kellett. Nem értette. Érezte, hogy előnti az izzadság. Haragudott magára. Miért nem tud gyorsabban menni, csak öt lépés az egész.

Az igazgató keze a vállára nehezedett. Meg akarta fordítani tengelye körül. Ő nem értette, ellenkezett. Egy rossz álmom bénaságával küszködött. Le akarta rázni magáról ezt az álmodat azzal a kézzel együtt. Erélyes lökéssel arrább penderítették. Egyenesen az uborkafejűnek. Iszonyodva elugrott tőle. Aztán meg akarta marni. A szíve veszettül zakatolt, zihálva vette a levegőt, és csurom víz lett az egész teste. Elernyedte, a világ messzire siklott, megfoghatatlan lett. Őt magába zárta az iszonyat. Nem tudta, hogy

meddig tartott ez. Amikor félig ájultan felszínre dobta egy hullám, akkor eljutott füléhez az udvar zengő, kaján hahotája. Láta a kezeket, amint fedetlen, kopasz fejét megcélozzák.

Mindent megértett. Anélkül, hogy végig kellett volna gondolnia. A magasból alázott, és fekszik mozdulatlanul a megalázottságban. Időtlen idők óta fekszik, csak eddig nem tudta. A magasság volt az álom, a múltó pillanat játéka. Nem mert körülnézni. Az uborkafejű nincs: ő maga az. Mindent, mindent megértett, ahogy megérteni nem volna szabad. Nyomorult, visszataszító lett, mint amilyen mindig is volt. Könnyek patakzottak az arcán. Nem érezte. Nem sírt, csak a könnye folyt, ahogy a halottnak nő a körme, a haja.

Váratlanul érte és alattomosan. Ahogy a sors szokott lecsapni. Egy ököl telibe találta, és ő elterült, mint akit letaglóztak. A hitetlenkedés, a nyomorúság dunyhát rakták rá. Kettőt, hármát, egy tucatot, s alattuk ő egyre kisebb lett, laposabb, s hallotta távolról, amint kiszámolják. Egyre számolják, mintha a számolás ostorával üznék mind messzebb a szorító, vérpezsdítő, szívét pirosan megdobogtató világtól. Gondolatai megkülönböztették a testétől, acélabroncsukkal körülfonták időtlen bizonyoságként, hogy magukba zárják: otthona, ágya, koporsója lettek.

S mindez épp akkor történt, amikor végre megköstolta a vérpezsdítő, szívet, lelket tágitó, győztes erősök boldogságát.

Sallay Kornélia

INGEBORG BACHMANN ÉLETE ÉS HALÁLA

Ingeborg Bachmann osztrák íróő 1973. szeptember 26-án római lakásában égési sérüléseket szenvedett; október 17-én a kórházban meghalt. Égő cigarettával kezében elaludt az ágyban, és műanyag hálóinge meggyulladt. Altatók, nyugtatók okozta mély alvásban fordulhat csak elő, hogy valaki ilyenkor ne ébredjen föl azonnal. Az íróő rendszeresen és egyre nagyobb mértékben élt e szerekekkel. Talán végül örökre el akart aludni? Negyvenhét éves volt.

Őnéletrajzában írja huszonhat évesen: „*Fiatal éveimet Karintiában töltöttem, délen, a határon egy völgyben, melynek két neve van: német és szlovén. A háznak pedig, amelyben őseim, osztrákok és windischek, nemzedékek óta laktak, még ma is idegen csengésű a neve. Így a határ mentén [...] két-három ország jó és rossz kísértethistóriáiban is otthon voltam, mert a hegyeken túl egy órányira már Itália terület el.*

Azt hiszem, a szűk völgy és a határ közelsége váltotta ki belőlem az elvágódást. Amint vége lett a háborúnak, elutaztam, és tele türelmellenséggel és várakozással az addig elérhetetlennek tűnő Bécsbe jöttem [...] és ha később eljutottam Párizsba, Londonba, Németországba és Itáliába, ez keveset jelentett, mert emlékezetemben mindig a völgyből Bécsbe vezető út maradt a leghosszabb.”